

УДК 338.432

О. В. Піменова,
аспірант кафедри підприємництва, економічний факультет,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ ГОСПОДАРЮВАННЯ В СИСТЕМІ АГРАРНИХ ВІДНОСИН

Досліджено сутність господарювання в аграрному секторі. Визначено зміст господарювання та роль господаря в системі аграрних відносин. Обґрунтовано важливість соціо-еколого-економічних форм господарювання в сільському господарстві України.

The essence of farming is studied. The substance of farming and the role of master in the system of agrarian relations are determined. An importance of development of socio-ecologoeconomic model in Ukrainian agriculture is proved.

Ключові слова: аграрний сектор, форми господарювання, економічна ефективність, екологічні та соціальні показники, сталий розвиток.

Key words: agrarian sector, forms of economy, economic efficiency, ecologic and social indicators, sustainable development.

ВСТУП

В умовах переходу сільського господарства до ста-лого (від нім. *Nachhaltigkeit*, тобто самовідновлювально-го) розвитку актуальним постає питання щодо вибору не лише раціональної форми господарювання для України, а й розуміння самої сутності господарювання. У сільському господарстві ефективне господарювання — це збалансоване поєднання економічної, соціальної та екологічної складових, оскільки надмірна експлуатація природних ресурсів задля власної вигоди часто призводить до їх погіршення, що з часом знижує й економічні показники діяльності підприємців. Серед таких форм, які історично склалися на території України, можна виділити селянські та фермерські господарства, їх об'єднання у сільськогосподарські обслуговуючі та виробничі кооперативи.

ДОСЛІДЖЕНА ЛІТЕРАТУРА

Важливість проблеми становлення та розвитку соціо-еколого-економічних форм господарювання в аграрному секторі, що забезпечують збереження навколишнього середовища, підтверджується зверненням до цієї проблематики багатьох зарубіжних і вітчизняних вчених-економістів. Теоретичною базою статті та сформульованих висновків стали праці таких видатних представників світової економічної думки, як: Й. Шумпетер, А. Пігу, Р. Кантільйон та інших. Вагомий внесок у розробку методичних підходів до оцінки форм господарювання зробили зарубіжні вчені-економісти: Г. Екерт, Д. Бахман, М. Василевський, І. Маттнес, Ю. Хайнріх, Г. Брайтшух, В. Хейер, К. Даймер та інші. Серед українських вчених-економістів, які займаються дослідженням проблем сталого розвитку аграрного сектору, зокрема соціально-орієнтованих організаційних форм господарювання, слід назвати: В.Д. Базиловича, К.С. Базилевич, О.Н. Бородіну, С.С. Волкова, Н.І. Гражевську, Ю.М. Лопатинського, І.І. Мазур, Л.В. Молдаван, В.М. Попова, О.Л. Попову, О.В. Шубравську та інших.

Водночас, незважаючи на вагомість даної проблематики й посилену увагу до неї багатьох провідних науковців, аспекти орієнтованих на сталий розвиток форм організації сільськогосподарського виробництва все ще залишаються недостатньо дослідженими.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою роботи є розкриття сутності та змісту господарювання в аграрному секторі.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

Селянське господарство є особливою формою організації сільського господарства, в якій ведення власного господарства засновано на особистій праці селянської родини. Вперше поняття "селянське господарство" було вжите в Росії ще у 1906 р. Під час проведення земельної реформи селянин одержував право вільного виходу з общини і створення селянського господарства [6, с. 263]. У таблиці 1 представлена еволюція визначення селянського господарства.

У сучасній економічній літературі зустрічаються різні назви, які стосуються поняття "селянське господарство", а саме: "особисте селянське господарство", "господарство населення", "домогосподарство". За даними проведених досліджень Інституту економіки та прогнозування НАН України, поняття "особисте селянське господарство" є найбільш широке, яке може включати в себе два інші, а саме: "господарство населення", "домогосподарство" [6, с. 263].

Згідно Закону України "Про особисте селянське господарство" до особистих селянських господарств відноситься господарська діяльність громадян без створення юридичної особи на земельній ділянці до 2 га. Головною метою їх господарської діяльності є задоволення власних потреб шляхом виробництва, переробки та реалізації сільськогосподарської продукції, можливості реалізації її надлишків та надання послуг з використанням майна особистого селянсько-

го господарства, у тому числі й у сфері сільсько-го зеленого туризму [16, с. 143].

Господарства населення є складовою сектора домогосподарств. До господарств населення, крім особистих селянських господарств, відносять виробників сільськогосподарської продукції на присадибних ділянках, на ділянках колективного й індивідуального садівництва і городництва та на дачних ділянках [6, с. 263].

Селянське господарство було і залишається господарством селянської родини, яке засновано в основному на власній праці селянина та його родини і метою якого є забезпечення особистих потреб та потреб родини в продовольчих товарах та реалізації надлишків для одержання доходів.

Фермерське господарство, на відміну від селянського господарства, є формою підприємницької діяльності [17, с. 63] громадян зі створенням юридичної особи, які виявили бажання виробляти товарну сільськогосподарську продукцію, займатися її переробкою та реалізацією з метою отримання прибутку на земельних ділянках, надаючи їм для ведення фермерського господарства, відповідно Закону "Про фермерське господарство" [17, с. 218]. За даними Держкомстату за 2010 рік, 4291 тис. га сільськогосподарських угідь знаходилась у власності та користуванні фермерських господарств, кількість яких становила 41542 од. [9]. Фермер, як правило, сам не використовує продовольчу продукцію, що його і відрізняє від селянського господарства. На нашу думку, фермер — це підприємець, який проживає в сільській місцевості, займається виробництвом, переробкою сільськогосподарської продукції з використанням як власної праці, праці родини, так і найманої, сам управляє власним господарством.

Головні відмінності між селянським господарством і фермерським представлені нами в табл. 2.

Отже, і фермерське, і селянське господарство є виробником сільськогосподарської продукції та суб'єктом ринкових відносин, оскільки вироблена ними продукція повністю або частково реалізується на ринку: у фермера — відповідно до його бізнес-плану, а у селянина — надлишки. І фермер, і селянин беруть безпосередню трудову участь у виробництві сільськогосподарської продукції і несуть відповідальність за результати свого господарювання (якість виробленої продукції, господарське ставлення до землі, дотримання сівозмін тощо). Тому і фермер, і селянин є господарями. Але праця фермера і селянина принципово відрізняються. На нашу думку, у фермера, на відміну від селянина, більш відповідальна управлінська та керуюча функції в своєму господарстві щодо налагодження збуту продукції, розвитку клієнтської бази, розширення виробництва на потреби ринку з використанням нових технологій, ведення бухгалтерії і звітності тощо.

Таблиця 1. Еволюція назв поняття "селянське господарство"

Період	Поняття «селянського господарства»
1906 р. до 1917 р.	Вперше вжито поняття «селянське господарство»
1917—1935 рр.	Земельний відруб
1935—1938 рр.	Колгоспний двір
1938—2001 рр.	Особисте підсобне господарство робітників та колгоспників
3 25 жовтня 2001 р.	Особисте підсобне господарство громадян
	Особисте селянське господарство

Джерело: складено автором за даними: [6, с. 180].

Селянин, на відміну від фермера, має значно менший обсяг управлінських функцій, пов'язаних з ринком, не веде бухгалтерії, не звітується перед державними органами.

До переваг селянського господарювання, на нашу думку, відноситься: виробництво екологічно чистої та органічної продукції, реалізація творчих здібностей і майстерності під час роботи на землі, власне почуття господаря та творця природного ландшафту. Селянин більш відповідально ставиться до своєї роботи, до землі, до господарства, оскільки виробляє для себе, лише надлишки продає. Мінусом такої діяльності є те, що з селянином працювати контрагентам (мережам, магазинам, дистриб'юторам, переробним підприємствам) невігідно через срібні партії товарної продукції. Одним із шляхів вигідної співпраці з переробними і збутовими інститутами та збільшення доходів селян від ведення господарської діяльності є їх об'єднання у сільськогосподарський кооператив.

В умовах глобалізації, селянське господарство є незалежною, товарно-економічною формою, яка здатна розвиватися в умовах ринку. Російська вчена О. А. Нефьодова вважає, що селянські господарства входять до складу малого підприємництва в сільському господарстві, оскільки значну частину виробленої продукції реалізують на ринках та отримують прибуток від реалізації. Водночас науковець зазначає, що у світовому сільському господарстві через біологічні та економічні особливості

Таблиця 2. Відмінності між селянським та фермерським господарствами

№	Показники	Фермерське господарство	Селянське господарство
1	Мета виробництва	прибуток на капітал	трудовий дохід від праці
2	Завдання	збільшення виробництва, забезпечення окупності і вкладень	забезпечення засобів для існування господарюючої родини
3	Фактори виробництва	земля, капітал, праця	земля, праця
4	Чинники, що обмежують досягнення мети	особливість сільськогосподарського виробництва та дозволений розмір землекористування	наявність працівників у родині, потреби родини та законодавчо-унормований розмір земельної ділянки
5	Основа організації виробництва	бізнес-план	організаційно-виробничий план
6	Суб'єкт господарства	є господарем, оскільки живе і працює на власній землі і у власному господарстві, яке має залишити у спадщину дітям	є господарем, оскільки живе і працює на власній землі і у власному господарстві, яке має залишити у спадщину дітям
7	Суб'єкти праці у господарстві	власна, сім'ї, та частково наймана праця	власна праця та родини, наймана праця
8	Відношення до ринку	реалізує свою продукцію на ринку	реалізує частину своєї продукції на ринку
9	Інфраструктура реалізації продукції	налагоджений оптовий збут продукції, наявність клієнтської бази, угод щодо поставок продукції, кооперативні канали збуту.	реалізація надлишків продукції власними зусиллями на роздрібних ринках або посередникам.

Джерело: складено автором самостійно.

галузі домінує сімейна форма підприємництва у вигляді селянських господарств, оскільки в процесі виробництва та реалізації продукції бере участь вся родина і саме вона серед інших форм господарювання найбільше зацікавлена в кінцевих результатах своєї праці.

Оскільки і фермерське, і селянське господарство виробляють основну сільськогосподарську продукцію, принципово відмінністю між ними є мета господарювання.

У зв'язку з цим розглянемо питання щодо сутності та змісту поняття "господарювання" в аграрному секторі. Чи є термін "господарювання" тотожним "підприємству" і чи є фермерська форма господарювання схожою з іншими формами підприємницької діяльності в сільському господарстві?

Але перш ніж досліджувати господарювання в сільському господарстві, необхідно визначити, що таке "господарство", хто такий "господар", чим він відрізняється від підприємця?

Принципово нові підходи до дослідження суб'єктів відносин у процесі господарювання знайшли відображення у фундаментальній праці С.М. Булгакова "Філософія господарства". Учений вперше розглянув світ як господарство, наголошуючи на тому, що людське життя це "перш за все процес господарський" [18, с. 8].

С.М. Булгаков розглядав об'єкт — господарство — як:

- трудову діяльність людини;
- мистецтво та творчу діяльність людини;
- духовне явище та буття людини;
- творче відношення людини до природи.

На думку вченого, "праця є вищий початок господарського життя" [18, с. 87]. Праця розглядається не тільки як фактор виробництва, але й як творча діяльність людини. Але творча праця у господарстві — це функція, яка притаманна лише людині-господарю. Суб'єкт господарювання — господар — не лише власник, розпорядник та користувач засобів виробництва, але й людина, яка відповідає за свою діяльність і прагне її розвивати. С.М. Булгаков розглядав господарство та працю як явище духовного життя людини. Досліджуючи філософську сутність господарства, С.М. Булгаков орієнтується на внутрішній світ людини та зазначає, що господар — це особистість, яка творчо працює в своєму господарстві.

Тому господар, на нашу думку, людина, яка господарюючи поєднує управлінську, творчу та виконавчу (сільськогосподарську) функції. Саме господар визначає: що виробляти, як виробляти, для кого, скільки і коли виробляти; чергування робіт у залежності від погодних умов; відповідає за свою діяльність.

Господарство розглянуто Булгаковим як "постійне моделювання та проектування дійсності" [18, с. 79]. На думку вченого, суб'єкт господарювання досліджує природу, спілкується з нею і з часом — підкорює її собі. "Господарство є творчою взаємодією людини з природою" [18, с. 110].

У фундаментальній праці "Філософія господарства" вчений вперше зробив спробу по-новому осмислити сутність господарської діяльності людини шляхом поєднання економічного та філософського підходу.

Господарська діяльність розглядається як певна культура, спосіб життя та самореалізації для людини, що займається нею. С.М. Булгаков у своїй праці "Народне господарство та релігійна особа" зазначав, що

людська особистість є самостійним "фактором" господарства. "Господарство — це взаємозв'язок свободи та творчої ініціативи особистості, це боротьба людини з механізмом природи та суспільних форм з метою її пристосування до потреб людського духу. Отже, господарство веде господар".

Важливу роль у будь-якій діяльності людини, зокрема господарській, є її духовне життя і саме це впливає на її економічну поведінку. За Булгаковим людина не повинна бути замотивована тільки економічним інтересом, оскільки це веде до роз'єднання людства, а важливим є об'єднання.

Таким чином, С.М. Булгаков, на відміну від основоположників класичної політекономії, поставив у центр дослідження не економічну людину, а вільну, творчу особистість. Людина в господарстві підкорює собі природу, але й стає більш залежною від господарства. Стверджуючи, що "господарство є творча діяльність людини над природою: володіючи силами природи, вона створює з них, що хоче. Людина створює свій новий світ, нові блага, нові знання, нові почуття, нову красу — вона створює культуру" [18, с. 110]. Господарство розглядається вченим як процес, перш за все, творчий, а людина в ньому як митець, який створює історію, творчо працює у господарстві. Господарство для людини має бути явищем духовного життя [18, с. 187].

У сільському господарстві господарювання має свої особливості, які принципово відрізняються від господарювання в інших галузях економіки.

До основних особливостей господарювання в сільському господарстві відносяться:

- виробництво продовольчих продуктів, які є основою життєдіяльності людини;
- надзвичайна роль землі як фактора виробництва;
- залежність виробництва від природних умов;
- сезонність виробництва;
- поділ праці принципово відрізняється від промислового виробництва, оскільки виробництво сільськогосподарської продукції проходить повний природний цикл від сівби (навесні) до збору врожаю (восени). Тобто виробництво сільськогосподарської продукції не може бути прискорене за рахунок більш досконалого поділу праці;
- розбіжність робочого часу з часом виробництва.

Зазначені особливості сільськогосподарської галузі передбачають наявність господаря в таких формах господарювання як обізнаного фахівця, компетентну людину в цій галузі. Такий суб'єкт аграрних відносин прагне отримати не лише прибуток, але й несе відповідальність за використання, в першу чергу, природних та інших ресурсів.

Сучасна школа філософії господарства, очолена Ю.М. Осиповим — президентом Академії філософії господарства МДУ імені Ломоносова — розглядає життя людини як господарство, а господарство — як творчу діяльність, яка пов'язана зі збереженням життя на Землі та її розвитком. Ця школа розділяє поняття "господарство" та "економіка", наголошуючи на тому, що економіка — це тільки частина господарства, хоча і дуже значна. Ю.М. Осипов зазначає, що економіка — це господарство, яке безпосередньо пов'язане з грошима та вартістю [19, с.79]. Тому вчений виділяє такі поняття,

"господарство економічне" [29, с. 190], тобто яке реалізується безпосередньо через вартість і гроші, — "життєве господарство", яке є реалізацією людиною свого життя [21, с. 46]. Економіка, на думку вченого, є особливою формою господарства та життя, яка не повністю охоплює поняття "господарство" і тим паче життя [20, с. 181]. Учений зазначає, що протягом життя людина веде господарство, творить світ, творить господарство, а отже і господарює [22, с. 16—17]. Дослідник підкреслює, що людина є суб'єктом, перш за все, господарюючим, саме життя її є господарюванням: думати, розмірковувати, ходити тощо [23, с. 11].

Новий економічний словник за редакцією А.М. Азриліяна визначає господарювання як ведення, управління, керівництво господарством [24, с. 1016]. Якщо господарювання розглядати як ведення господарства, основою якого є праця (С.М. Булгаков), виникають питання: чи можна прирівняти підприємницьку діяльність до господарювання? Чи є праця фермера господарюванням? Чи є праця найманого працівника господарюванням?

Йозеф Шумпетер у своїй фундаментальній праці "Теорія економічного розвитку" зазначає, що в процесі господарювання в сільському господарстві доводиться мати справу як з землею, так і з працею [25, с. 78]. Але праця, на його думку, набуває особливого значення, оскільки може бути управлінською, виконавчою, найманою та не найманою. На думку Й. Шумпетера, діяльність підприємця є творчою, пов'язаною зі створенням нових комбінацій, з новаторством, з управлінням [25, с. 185]. Праця ж фермера є поєднанням декількох видів праці: управління, керівництво та виконання. Фермером є підприємець, оскільки його праця, перш за все, спрямована на отримання прибутку на капітал зі свого господарства, разом з тим, він бере трудову участь у власному господарстві. Саме тому до нього близькі члени сільськогосподарського виробничого кооперативу. Відповідно до Закону України "Про сільськогосподарську кооперацію", виробничим кооперативом визнається добровільне об'єднання громадян на засадах членства з метою спільної виробничої або іншої господарської діяльності, що базується на їх особистій трудовій участі та об'єднанні майнових пайових внесків, участі в управлінні підприємством та розподілі доходу між членами кооперативу відповідно до їх участі у його діяльності.

До виробничих кооперативів належать кооперативи, які спрямовують свою діяльність на виробництво

Таблиця 3. Відмінності фермерського господарства та сільськогосподарського виробничого кооперативу

№	Показники	Фермерське господарство	Сільськогосподарський виробничий кооператив
1	Умова існування	власний або залучений капітал та особиста трудова участь	капітал у вигляді вступних і пайових внесків, залучений капітал та особиста трудова участь
2	Мета	отримання прибутку на капітал та отримання оплати за свою трудову діяльність	збільшення трудових доходів своїх членів
3	Праця	праця по управлінню, керівництву та трудову участь	члени кооперативу мають зобов'язання щодо ведення спільної господарської діяльності та розподілу праці
4	Мобільність щодо зміни господарської діяльності	праця на землі і тільки в сільському господарстві	праця на землі і тільки в сільському господарстві
5	Управління	господарством управляє голова фермерського господарства – фермер	управління кооперативом здійснюється на основі самоврядування, гласності, участі його членів у вирішенні питань діяльності кооперативу. Кооперативом управляють його члени на демократичних засадах, за принципом: «один член кооперативу – один голос»
6	Суб'єкти господарювання	тільки члени родини	членство є відкритим та добровільним, але членами кооперативу мають бути обов'язково сільськогосподарськими товаровиробниками, які виступають одночасно його клієнтами та власниками
7	Землеволодіння	На правах приватної власності та оренди	Зберігається господарська самостійність та право приватної власності на землю у членів виробничого кооперативу
8	Освіта працівників сільськогосподарського виробництва	сільськогосподарська: середньотехнічна, середньо спеціальна, неповна вища, вища.	кооперативи піклуються про освіту своїх членів
9	Результат економічної діяльності	вважається прибутком, частина якого йде на розширення виробництва, а інша залишається членам фермерського господарства після сплати податків	не є прибутком та розподіляється серед членів кооперативу переважно у вигляді кооперативних виплат пропорційно до участі в господарській діяльності кооперативу. Виплата нарахувань на паї обмежується.

Джерело: складено автором за даними: [17, 28].

сільськогосподарської продукції. Згідно зазначеного Закону, виробничі кооперативи здійснюють господарську діяльність на засадах підприємництва з метою отримання доходу [28, ст. 2, п. 2].

Господарським кодексом України визначається, що дохід виробничого кооперативу формується з надходжень від господарської діяльності та спрямовується на сплату податків та інших обов'язкових платежів [26, ст. 107, п. 4]. На нашу думку, на законодавчому рівні необхідно визнати, що виробничий кооператив — це некомерційне виробниче об'єднання, де кожен член кооперативу особисто заповнює та подає податкову декларацію (табл. 3).

Як бачимо, сільськогосподарський виробничий кооператив має певні соціальні ознаки, які відрізняють його від фермерського господарства, що відсутнє у великих аграрних промислово-торгівельних підприємствах (агрохолдингах), в яких відносини власності та трудові відносини відокремлені. До них відносяться різного типу господарські товариства та агрохолдинги.

За Законом України "Про господарські товариства", до господарських товариств відносяться підприємства, установи, організації, створені на засадах угоди між юридичними особами і громадянами шляхом об'єднання їх майна та підприємницької діяльності з метою

Таблиця 4. Відмінності між господарськими товариствами та фермерським господарством

Показники	Діяльність господарського товариства	Діяльність фермерського господарства
Умова існування	капітал	капітал та особиста трудова участь
Мета	отримання прибутку на капітал	отримання прибутку на капітал та отримання оплати за свою трудову діяльність
Є власником	майна, переданого йому учасниками у власність, як вклад до статутного капіталу; виробленої продукції; одержаних доходів від реалізації продукції	майна, землі та власного господарства; виробленої продукції; одержаних доходів від реалізації продукції
Праця	не обов'язкова трудова участь	обов'язкова трудова участь
Мобільність щодо зміни господарської діяльності	легко змінює вид діяльності та галузь виробництва	праця на землі і тільки в сільському господарстві.

Джерело: складено автором за даними: [17, 27].

одержання прибутку. Господарське товариство — об'єднання юридичних або фізичних осіб, господарська діяльність яких спрямована на отримання прибутку.

До господарських товариств належать: акціонерні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю, повні товариства, командитні товариства. Господарські товариства можуть займатись будь-якою підприємницькою діяльністю, яка не суперечить чинному законодавству України.

Головні відмінності, які відрізняють господарські товариства та фермерські господарства, представлені в табл. 4.

На відміну від власників акціонерних товариств, фермер-господар зацікавлений в розвитку сільської (виробничої і соціальної) інфраструктури, оскільки є мешканцем села, його робота відрізняється господарським відношенням до землі. Фермер, як і селянин, буде вирощувати органічні та екологічно-чисті продукти на відміну від акціонерів, мета яких — отримання найбільшого прибутку. Якщо акціонеру стане невигідно працювати в сільському господарстві, він вийде з галузі. Фермер буде працювати з землею за будь-яких умов

У сучасному сільському господарстві поширені організаційні форми, економічна діяльність яких пов'язана з концентрацією сільськогосподарських угідь у великих обсягах, зорієнтованого, як правило, на експорт, від якої учасники отримують великі прибутки. У країнах Латинської Америки такий тип агробізнесу представлений латифундіями, в Україні в Росії та інших постсоціалістичних країнах — агрохолдингами, тобто великими аграрними промислово-торгівельними підприємствами, які володіють тисячами гектарів сільськогосподарських угідь, де вирощують високорентабельні сільськогосподарські культури.

Коли інвестиції перестають бути вигідними, капітал переходить в іншу галузь, а виснажені землі залишаються селянам. Агрохолдинги породжують великі соціальні і екологічні проблеми. Орієнтуючись лише на окремі види найбільш механізованих видів продукції, вони позбуваються цілого ряду важливих для людини видів трудомісткого виробництва — основної продовольчої (овочевої та тваринницької) продукції.

На відміну від агрохолдингів, фермерське господарювання, зорієнтоване на те, що фермер живе і працює у власному господарстві, більш бережно ставиться до природи та навколишнього середовища, вирощує здорову та якісну продукцію, зорієнтовану як на внутрішній, так і на

зовнішні ринки, що буде давати прибутки господарю.

На думку українського вченого-філософа проф. А.О. Приятельчука, термін "господарювання" означає "дар Господній" [29], тобто дбати не лише про вигоду, а й з любов'ю ставитись до своєї справи, вкладати в неї душу, застосовувати творчий підхід, отримувати задоволення не лише від прибутків, а й від результатів своєї діяльності (як від здорової та якісної продукції зі своїх угідь, так і від квітух луків, нових посаджених дерев, очищених озер і всього того, що зробив господар аби покращити навколишнє середовище).

На нашу думку, господарювання в сільському господарстві має забезпечувати реалізацію трьох функцій, а саме: економічну, соціальну та екологічну.

Економічна функція господарювання полягає в отриманні прибутку від господарської діяльності.

Соціальна функція господарювання в сільському господарстві має забезпечувати:

- виробництво якісної сільськогосподарської продукції, яка задовольняє потреби суспільства;
- продовольчу безпеку незалежності країни;
- робочі місця сільського населення;
- збереження розселення у сільській місцевості;
- забезпечення духовних потреб суспільства;
- збереження генофонду.

Соціальна функція є однією з найважливіших функцій сільського господарства, оскільки вона безпосередньо впливає на економічні показники в аграрному секторі, тому, на наш погляд, господарювання в сільському господарстві необхідно розглядати з точки зору соціально-економічного розвитку. Ідеальною, на нашу думку, є модель, за якою проблема зайнятості на селі вирішується через розвиток сільськогосподарської кооперації. Це сприятиме: раціональному використанню природних ресурсів, виробництву високоякісної органічної та екологічно чистої продукції, природній зайнятості сільського населення, наповнення коштами місцевих бюджетів, відтворення сільського господарства, удосконалення виробничої й соціальної інфраструктури, поліпшення життєвого рівня селян, підвищення конкурентоспроможності вітчизняного аграрного сектору.

Природні ресурси відіграють вирішальну роль в ефективності господарювання та впливають на його результати. Своєрідним різновидом природних ресурсів виступає господарство: як земельний ресурс, місце залягання природних копалин (мінеральних ресурсів), просторовий базис праці та життєдіяльності селян. О. І. Павлов зазначає, що універсальним природним ресурсом господарства селян є землі, на які припадає 44% їх природно-ресурсного потенціалу. "Якщо Україна займає 5,7% території Європи, то її сільськогосподарські угіддя — 18,9%, а рілля — 26,9%". Землі є одночасно і місцем для господарювання, і територіальним базисом, і основним засобом виробництва [30, с. 12].

Отже, економічна ефективність господарювання залежить від збалансованого поєднання комплексу

функцій: економічної, соціальної та екологічної, а нехтування цими показниками задля отримання максимального прибутку є втратою не лише для сільського господарства, а й для економіки країни в цілому.

Невиконання в Україні цих функцій призводить до таких негативних наслідків:

- продовольча небезпека;
- вимирання українських поселень та урбанізація сільського населення;
- збільшення кількості безробітних у країні;
- опустелювання сільських територій та самознищення ґрунтового покриву тощо.

Зазначене поглиблює тлумачення категорії "господарювання в аграрному секторі". На нашу думку, господарювання у в аграрному секторі — це діяльність, яка пов'язана з виробництвом сільськогосподарської продукції, що забезпечує реалізацію комплексу взаємопов'язаних функцій: економічної, соціальної та екологічної у виробництві сільськогосподарської продукції, де господар виконує керуючу, виконавчу та виробничу працю.

Література:

1. Базилевич В.Д., Базилевич К.С. Ринкова економіка: основні поняття і категорії: навч. посіб. — 2-ге вид., стер. — К.: Знання, 2008. — 263 с. — (Вища освіта XXI століття).

2. Геєць В.М. Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку / В.М. Геєць; НАН України; Ін-т екон. та прогнозів. НАН України. — К., 2009. — 864 с.

3. Комов В.Ю. Институционализация экономических отношений в природопользовании.: дис. канд. эконом. наук: 08.00.01 / Комов В.Ю. — Кострома, 2003. — 162 с.

4. Молдаван Л. Аграрний сектор: час принципово змінити орієнтири розвитку [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://dt.ua/articles/60696>

5. Молдаван Л.В. Латифундії — загроза Україні // Сільські Вісті. — 19 листопада 2010. — С. 2.

6. Молдаван Л.В. Соціально-економічна сутність сільськогосподарських підприємств // Іноваційні трансформації аграрного сектора економіки / [О.В. Шубравська, Л.В. Молдаван, Б.Й. Пасхавер та ін.]; за ред. д-ра екон. наук О.В. Шубравської / НАН України, Ін-т екон. та прогнозів. — К., 2012. — С. 235—250.

7. Молдаван Л.В. Форми господарювання в аграрному секторі України в умовах глобалізації // Економіка АПК. — 2010. — № 1. — С. 13—17.

8. Молдаван Л.В. Социальная направленность механизма хозяйствования в аграрном секторе. / Л.В. Молдаван. — К.: Урожай, 1991. — 216 с.

9. Сайт Державного комітету статистики України. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua/>

10. Українська модель аграрного розвитку та її соціальна переорієнтація: наукова доповідь / О.М. Бородіна, В.М. Геєць, І.В. Прокопа [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.ief.org.ua/Dok/Nauk_dop_2.pdf

11. Фукуяма Ф. Доверие: социальные добродетели и путь к процветанию: [пер. с англ.] / Фрэнсис Фукуяма. — М.: АСТ МОСКВА: ХРАНИТЕЛЬ. 2006. — 730, [6] с.

12. Попова О. Л. Сталий розвиток агросфери України: політика і механізми. — НАН України, Ін-т екон. та прогнозів. НАН України. — К., 2009. — С. 118—158.

13. Alain de Janvry. The Agrarian Question and Reformism in Latin America. — Johns Hopkins University Press, 1981. — 352 p.

14. Der Anteil an ökologisch und landeskulturell bedeutsamen Flächen (OLF) im Agrarraum als Kriterium einer umweltvertraglichen, nachhaltigen Landwirtschaft [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.vdlufa.de/joomla/Dokumente/Standpunkte/04-oelf.pdf>

15. Kriterien einer umweltvertraglichen Landwirtschaft (KUL) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.tll.de/ainfo/ksnl/kul10606.pdf>

16. Закон України "Про особисте селянське господарство". Земельне законодавство України. — К.: Істина, 2010. — 342 с.

17. Закон України "Про фермерське господарство". Земельне законодавство України. — К.: Істина, 2010. — 342 с.

18. Булгаков С. Философия хозяйства. — М.: Наука, 1990. — 412 с. — (Социологическое наследие).

19. Философия хозяйства. Альманах Центра общественных наук и экономического факультета МГУ им. М.В. Ломоносова. — 2005. — № 4 (58). — 304 с.

20. Осипов Ю.М. Эпоха Постмодерна. В трех частях. — М.: ТЕИС, 2004. — 336 с.

21. Философия хозяйства. Альманах Центра общественных наук и экономического факультета МГУ им. М.В. Ломоносова. — 2005. — № 6 (42). — 416 с.

22. Философия хозяйства. Альманах Центра общественных наук и экономического факультета МГУ им. М.В. Ломоносова. — 2008. — № 3 (57). — 288 с.

23. Философия хозяйства. Альманах Центра общественных наук и экономического факультета МГУ им. М.В. Ломоносова. — 2005. — №3 (39). — 304 с.

24. Новый экономический словарь / Под ред. А.Н. Азриляна. — 3-е изд. — М.: Институт новой экономики, 2009. — 1088 с.

25. Шумпетер Й.А. Теория экономического развития / Й.А. Шумпетер. — М., 1982. — 445 с.

26. Господарський кодекс України: чинне законодавство зі змінами та допов. Станом на 25 серп. 2009 р. — К., 2009. — 192 с.

27. Закон України "Про господарські товариства" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1576-12>

28. Закон "Про сільськогосподарську кооперацію". [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=469%2F97-%E2%F0>

29. Спадщина Сергія Булгакова в сучасному соціогуманітарному дискурсі. Міжнародна наукова конференція на честь 140-річчя з дня народження Сергія Булгакова. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. 12—14 травня 2011 р.

30. Павлов О. І. Управління соціально-економічним розвитком сільських територій України: автореф. дис. д.е.н.: 08.00.03 / Павлов О.І. — Київ, 2010. — 36 с. *Стаття надійшла до редакції 11.01.2013 р.*